

Секція Освітні науки	
УДК 378.147-057.875:37.013.42	
Дата першого надходження статті до видання	2026-06-30
Дата прийняття статті до друку після рецензування	2026-07-30
Дата публікації/оприлюднення	2026-07-30

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Рябко Ігор Володимирович

кандидат наук з державного управління, доцент кафедри соціальної роботи та богослов'я,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна

e-mail: doxasiokirios@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8779-9051>

Анотація. У сучасних умовах суспільних трансформацій, цифровізації, глобалізаційних процесів та зростання соціальних викликів особливої актуальності набуває проблема формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Соціальна відповідальність розглядається як інтегративна особистісно-професійна якість, що визначає здатність особистості усвідомлювати суспільне значення власної діяльності, прогнозувати наслідки прийнятих рішень, дотримуватися морально-етичних норм та здійснювати професійну діяльність відповідно до принципів громадянської свідомості й професійної етики. У статті обґрунтовується необхідність цілеспрямованого формування соціальної відповідальності здобувачів вищої освіти як важливої складової їхньої професійної підготовки та конкурентоспроможності в сучасному суспільстві. **Метою статті** є теоретичне обґрунтування та систематизація педагогічних умов формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. **Методи дослідження:** теоретичні методи (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація психолого-педагогічної, соціологічної та філософської літератури з проблеми дослідження); емпіричні методи (експертне опитування науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти щодо визначення факторів, які впливають на формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців); методи інтерпретації та узагальнення отриманих результатів. **Результати дослідження** засвідчили, що ефективне формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців можливе за умови комплексної реалізації спеціально організованих педагогічних впливів. На основі аналізу наукових джерел та результатів експертного опитування визначено й обґрунтовано комплекс педагогічних умов, який охоплює мотиваційно-ціннісний, змістово-діяльнісний та організаційно-рефлексивний складники. Встановлено, що важливими чинниками формування соціальної відповідальності є включення відповідної проблематики до змісту професійної підготовки, інтеграція навчальної та соціально значущої діяльності студентів, залучення їх до волонтерських і громадських ініціатив, а також створення соціально орієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти. **Наукова новизна** дослідження полягає у визначенні та структуризації педагогічних умов формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців як цілісної системи взаємопов'язаних впливів, що забезпечують розвиток ціннісних орієнтацій, досвіду соціально відповідальної діяльності та готовності до відповідальної професійної поведінки. **Практичне значення** дослідження полягає у можливості використання обґрунтованих педагогічних умов під час модернізації освітніх програм

закладів вищої освіти, удосконалення змісту професійної підготовки та розроблення методичних рекомендацій щодо формування соціальної відповідальності здобувачів освіти.

Ключові слова: соціальна відповідальність, майбутні фахівці, заклади вищої освіти, педагогічні умови, професійна підготовка, освітнє середовище, соціально значуща діяльність, ціннісні орієнтації.

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR THE FORMATION OF SOCIAL RESPONSIBILITY OF FUTURE SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Ihor V. Riabko

PhD in Public Administration, Associate Professor of the Department of Social Work and Theology,

Classical Private University, Zaporizhzhia, Ukraine

e-mail: doxasiokirios@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0000-8779-9051>

Annotation. In the current conditions of social transformations, digitalization, globalization processes and the growth of social challenges, the problem of forming social responsibility of future specialists in higher education institutions is of particular relevance. Social responsibility is considered as an integrative personal and professional quality that determines the ability of an individual to realize the social significance of his own activities, predict the consequences of decisions made, adhere to moral and ethical norms and carry out professional activities in accordance with the principles of civic consciousness and professional ethics. The article substantiates the need for purposeful formation of social responsibility of higher education applicants as an important component of their professional training and competitiveness in modern society. **The purpose of the article** is to theoretically substantiate and systematize the pedagogical conditions for the formation of social responsibility of future specialists in higher education institutions. **Research methods:** theoretical methods (analysis, synthesis, comparison, generalization and systematization of psychological and pedagogical, sociological and philosophical literature on the research problem); empirical methods (expert survey of scientific and pedagogical workers of higher education institutions to determine the factors that influence the formation of social responsibility of future specialists); methods of interpretation and generalization of the results obtained. **The results of the study** showed that the effective formation of social responsibility of future specialists is possible under the condition of the comprehensive implementation of specially organized pedagogical influences. Based on the analysis of scientific sources and the results of the expert survey, a set of pedagogical conditions was determined and substantiated, which includes motivational and value, content-activity and organizational-reflexive components. It was established that important factors in the formation of social responsibility are the inclusion of relevant issues in the content of professional training, the integration of educational and socially significant activities of students, their involvement in volunteer and public initiatives, as well as the creation of a socially oriented educational environment of a higher education institution. The scientific novelty of the study lies in the definition and structuring of pedagogical conditions for the formation of social responsibility of future specialists as a holistic system of interrelated influences that ensure the development of value orientations, experience of socially responsible activity and readiness for responsible professional behavior. **The practical significance** of the study lies in the possibility of using substantiated pedagogical conditions during the modernization of educational programs of higher education institutions, improving the content

of professional training and developing methodological recommendations for the formation of social responsibility of education seekers.

Keywords: social responsibility, future specialists, higher education institutions, pedagogical conditions, professional training, educational environment, socially significant activity, value orientations.

Вступ

Актуальність проблеми. Сучасний майбутній фахівець має бути не лише компетентним спеціалістом, який володіє необхідними професійними знаннями, уміннями та сучасними методиками діяльності у межах обраної професії, а й особистістю з достатнім рівнем соціальної та професійної відповідальності. Саме соціальна відповідальність виступає важливою складовою його професійної культури та визначає здатність ефективно виконувати покладені на нього завдання в умовах сучасних суспільних викликів. У нормативних документах, що регулюють діяльність у сфері вищої освіти, підкреслюється значущість відповідальної поведінки фахівця. Зокрема, акцентується увага на необхідності дотримання правових, морально-етичних норм та принципів професійної етики, що є основою соціально відповідальної професійної діяльності. У цьому контексті відповідальність розглядається не лише як вимога до виконання посадових обов'язків, а як інтегративна якість особистості, що включає громадянську позицію, моральні цінності та здатність до рефлексивної професійної поведінки. Це актуалізує необхідність формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців уже на етапі навчання у закладах вищої освіти. Водночас, описана проблема передбачає не лише засвоєння теоретичних знань, а й розвиток ціннісних орієнтацій, які визначають характер їхньої майбутньої професійної діяльності. Відтак, для формування суспільно затребуваного рівня соціальної відповідальності майбутніх фахівців важливим є глибоке усвідомлення сутності цього феномену та цілеспрямована організація спеціально створених педагогічних умов у освітньому процесі закладів вищої освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про поступову трансформацію підходів до розуміння соціальної відповідальності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти: від загальнофілософського трактування до її розгляду як інтегрованої професійно-особистісної компетентності, що формується в процесі цілеспрямованої педагогічної взаємодії. У роботах О. Амоші (2011), В. Грищука (2012) та О. Охріменка і Т. Іванової (2015) соціальна відповідальність розглядається як ключовий чинник розвитку людського потенціалу та професійної зрілості особистості. Автори підкреслюють її ціннісну природу, пов'язуючи відповідальну поведінку з моральними орієнтирами, громадянською позицією та соціальною зрілістю фахівця. У цих дослідженнях закладено концептуальні основи розуміння соціальної відповідальності як базового елементу професійної культури. Подальший розвиток проблеми простежується у працях М. Вієвської (2015) та В. Поліщука (2020), де акцент зміщується на педагогічні механізми формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної сфери. Автори доводять, що ефективність цього процесу визначається системним підходом до професійної підготовки, інтеграцією ціннісного, когнітивного та діяльнісного компонентів, а також створенням відповідного освітнього середовища у закладах вищої освіти. Окремий напрям досліджень представлений роботами, присвяченими моделюванню педагогічних умов формування соціальної відповідальності. Зокрема, у праці Р. Вайноли та Сі Цзеченя (2021) обґрунтовано структурну модель формування соціальної відповідальності, де визначальними виступають мотиваційно-ціннісний, змістовий та діяльнісний компоненти. Автори підкреслюють роль педагогічного супроводу та інтерактивних освітніх технологій у

розвитку відповідальної поведінки здобувачів освіти. У сучасних дослідженнях О. Ляски та В. Голінея (2024), а також О. Онипченко, М. Білозерової та І. Онипченка (2024) соціальна відповідальність розглядається як інтегративна характеристика майбутнього фахівця, що формується в умовах практико-орієнтованого навчання. Автори наголошують на необхідності використання стратегічного підходу, поєднання освітніх і соціальних механізмів, а також посилення ролі міждисциплінарної взаємодії у підготовці студентів соціономічних спеціальностей.

Значний внесок у розвиток проблематики зроблено також у зарубіжних дослідженнях (Iliichuk, 2022; Miahkykh, 2023; Yatsenko, 2023; Ptashchenko, 2023; Verbovska & Bodnar, 2024; Batchenko et al., 2023), де соціальна відповідальність закладів вищої освіти розглядається у контексті сталого розвитку, інноваційних змін та суспільних викликів. Автори підкреслюють, що університет виступає не лише освітнім, а й соціально відповідальним інститутом, який формує ціннісні орієнтації майбутніх фахівців через організацію освітнього процесу, корпоративну культуру та взаємодію з громадою. Таким чином, аналіз наукової літератури дозволяє констатувати, що, незважаючи на значну увагу дослідників до проблеми соціальної відповідальності, недостатньо розробленими залишаються питання визначення та обґрунтування саме педагогічних умов її формування у майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Зокрема, потребують подальшого вивчення механізми інтеграції ціннісного виховання у професійну підготовку, а також технології діагностики рівня сформованості соціальної відповідальності. Саме це зумовлює актуальність подальшого дослідження, спрямованого на обґрунтування педагогічних умов формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Виділення невирішеної частини проблеми. Незважаючи на значний масив наукових праць, присвячених проблемі соціальної відповідальності та її ролі у професійному становленні майбутніх фахівців (зокрема дослідження ціннісних орієнтацій, професійної етики та громадянської позиції), питання комплексного обґрунтування педагогічних умов її формування у закладах вищої освіти залишається недостатньо розробленим. Аналіз теоретичної бази та практичного досвіду дозволяє виокремити низку проблемних аспектів, що потребують подальшого наукового вивчення. Недостатня розробленість педагогічних умов формування соціальної відповідальності. У сучасних дослідженнях педагогічні умови часто подаються фрагментарно або декларативно, без чіткої структуризації та емпіричного обґрунтування їхньої ефективності в освітньому процесі закладів вищої освіти. Проблема операціоналізації соціальної відповідальності як інтегративної компетентності. Відсутній уніфікований підхід до визначення конкретних критеріїв і показників сформованості соціальної відповідальності у здобувачів освіти, що ускладнює її діагностику та педагогічний супровід. Стихійність процесу формування соціальної відповідальності. У більшості закладів вищої освіти цей процес має несистемний характер і залежить від окремих дисциплін або викладацьких ініціатив, що не забезпечує його цілісності та безперервності протягом професійної підготовки. Невизначеність механізмів інтеграції ціннісного та професійного компонентів підготовки. Недостатньо дослідженим залишається питання узгодження академічного навчання, практичної підготовки та виховного впливу у формуванні відповідальної поведінки майбутніх фахівців. Саме необхідність системного обґрунтування та емпіричної верифікації педагогічних умов формування соціальної відповідальності у здобувачів вищої освіти визначає вибір напряму даного дослідження.

Мета статті. Метою статті є теоретичне обґрунтування та систематизація педагогічних умов формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти.

Наукова новизна дослідження полягає у визначенні та структуризації педагогічних умов формування соціальної відповідальності як цілісної сукупності впливів, що включає мотиваційно-ціннісний, змістово-діяльнісний та організаційно-рефлексивний складники, а також у конкретизації їхнього впливу на професійне становлення здобувачів освіти.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання обґрунтованих педагогічних умов у процесі модернізації освітніх програм закладів вищої освіти, удосконалення змісту професійної підготовки та розробки методичних рекомендацій щодо формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців.

Методологія

На першому етапі дослідження було здійснено теоретичний аналіз психолого-педагогічної, соціологічної та філософської літератури з проблеми соціальної відповідальності. Особливу увагу приділено працям О. Амоші, В. Грищука, О. Охріменка, Т. Іванової, М. Вієвської, В. Поліщука, Р. Вайноли та інших дослідників, у яких соціальна відповідальність розглядається як інтегративна якість особистості, що поєднує систему цінностей, усвідомлення суспільних норм, готовність до відповідальної поведінки та здатність прогнозувати наслідки власних рішень і дій. У результаті аналізу встановлено, що в науковій літературі соціальна відповідальність трактується як особистісне утворення, яке характеризує ставлення людини до суспільства, професійної діяльності, інших людей та самої себе. Незважаючи на відмінності у трактуваннях, більшість науковців розглядають її як поєднання ціннісного, когнітивного та поведінкового компонентів, що забезпечують усвідомлене виконання соціальних і професійних обов'язків. На другому етапі дослідження було здійснено узагальнення наукових підходів до структури соціальної відповідальності. Аналіз літератури дозволив встановити, що її формування залежить не лише від засвоєння знань про соціальні норми та професійну етику, а й від залучення здобувачів освіти до різних видів соціально значущої діяльності, розвитку рефлексивних умінь, громадянської активності та професійної самосвідомості. На третьому етапі проведено експертне опитування науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти щодо факторів, які найбільшою мірою впливають на формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців. До участі в опитуванні було залучено 15 викладачів, які мають досвід професійної підготовки здобувачів вищої освіти. Експертам було запропоновано оцінити значущість таких факторів:

- включення проблематики соціальної відповідальності до змісту навчальних дисциплін;
 - залучення студентів до волонтерської та громадської діяльності;
 - використання інтерактивних методів навчання;
 - участь у соціальних та професійно орієнтованих проєктах;
 - функціонування студентського самоврядування;
 - організація наставництва та кураторського супроводу;
 - розвиток рефлексії та самооцінювання результатів діяльності;
 - створення соціально орієнтованого освітнього середовища.
- До експертного опитування були залучені науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти, які мають досвід професійної підготовки здобувачів освіти не менше п'яти років. Відбір експертів здійснювався з урахуванням таких критеріїв: стаж педагогічної діяльності у закладі вищої освіти, досвід участі в розробленні та реалізації освітніх програм, наукові публікації з проблем професійної підготовки фахівців, а також практичний досвід організації виховної та соціально орієнтованої роботи зі студентською молоддю. Такий підхід забезпечив належний рівень фахової компетентності експертів та підвищив достовірність отриманих результатів. Результати експертного опитування засвідчили,

що найбільш значущими факторами формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців є залучення студентів до соціально значущої діяльності, створення сприятливого освітнього середовища та цілеспрямоване формування ціннісних орієнтацій у процесі професійної підготовки. Отримані дані підтвердили доцільність виокремлення мотиваційно-ціннісного, змістово-діяльнісного та організаційно-рефлексивного складників у структурі педагогічних умов формування соціальної відповідальності. На четвертому етапі дослідження здійснено теоретичне обґрунтування комплексу педагогічних умов формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців. Визначення зазначених умов ґрунтувалося на результатах аналізу наукових джерел, узагальненні сучасних педагогічних підходів та результатах експертного опитування. Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження: теоретичні — аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація наукових джерел; емпіричні — експертне опитування; методи інтерпретації та узагальнення результатів дослідження.

Результати

Сучасне суспільство висуває високі вимоги до рівня соціальної відповідальності фахівців різних галузей професійної діяльності. В умовах глобальних соціально-економічних трансформацій, цифровізації, зростання суспільних ризиків та необхідності забезпечення сталого розвитку особливої актуальності набуває проблема підготовки конкурентоспроможного фахівця, здатного не лише якісно виконувати професійні функції, а й усвідомлювати соціальні наслідки власних рішень та дій. Саме тому соціальна відповідальність сьогодні розглядається як одна з ключових характеристик професійної компетентності майбутнього фахівця. Проведений аналіз наукової літератури засвідчив, що проблема соціальної відповідальності досліджується представниками різних галузей науки: філософії, соціології, психології, педагогіки, економіки та менеджменту. У працях вітчизняних і зарубіжних науковців соціальна відповідальність розглядається як складова професійної культури особистості, морально-ціннісна характеристика громадянина, показник зрілості особистості та важливий чинник професійної діяльності. Водночас значна частина досліджень присвячена соціальній відповідальності організацій, бізнесу або окремих професійних груп, тоді як питання формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти висвітлено недостатньо повно. У сучасній науці сформувалося кілька підходів до розуміння соціальної відповідальності. Незважаючи на різноманітність трактувань, більшість дослідників сходяться на тому, що соціальна відповідальність є інтегративною особистісною якістю, рівень сформованості якої визначає характер взаємодії людини із суспільством, її ставлення до соціальних норм, професійних обов'язків, моральних цінностей та результатів власної діяльності. Соціальна відповідальність відображає готовність особистості усвідомлювати наслідки власних дій, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідно до суспільних інтересів і професійно-етичних норм. Узагальнення результатів теоретичного аналізу дозволило встановити, що формування соціальної відповідальності не може бути стихійним процесом. Воно потребує цілеспрямованої педагогічної організації освітнього середовища, у якому поєднуються когнітивні, діяльнісні та ціннісні механізми впливу на особистість здобувача освіти. Соціальна відповідальність формується під впливом освітнього контенту, практичного досвіду, міжособистісної взаємодії, соціальної активності студентів та рефлексивного осмислення власної професійної ролі.

На основі здійсненого аналізу літературних джерел, узагальнення наукових підходів до структури соціальної відповідальності та визначення особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців було висунуто припущення про доцільність

виокремлення комплексу педагогічних умов, які забезпечують ефективне формування досліджуваної якості. Зазначений комплекс розглядається як цілісна сукупність педагогічних впливів, що охоплює мотиваційно-ціннісний, змістово-діяльнісний та організаційно-рефлексивний складники та забезпечує їх взаємозв'язок у процесі професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Першою педагогічною умовою визначено формування у студентів системи знань про соціальну відповідальність як суспільно значущу та професійно важливу якість особистості. Реалізація цієї умови передбачає цілеспрямоване включення до змісту професійної підготовки питань соціальної відповідальності, професійної етики, громадянської культури, правових основ професійної діяльності, моральних цінностей та соціальних наслідків професійних рішень. Дана умова сприяє усвідомленню студентами сутності відповідальної поведінки та її значення для майбутньої професійної діяльності.

Другою педагогічною умовою виступає забезпечення інтеграції навчальної та соціально значущої діяльності здобувачів освіти. Її реалізація передбачає залучення студентів до волонтерської діяльності, громадських ініціатив, професійно орієнтованих проєктів, соціальних практик та інших форм активної взаємодії із суспільством. Саме практична діяльність створює умови для застосування отриманих знань у реальних життєвих ситуаціях, сприяє формуванню навичок відповідального прийняття рішень, розвитку громадянської активності та готовності до виконання професійних обов'язків.

Третьою педагогічною умовою є створення соціально орієнтованого освітнього середовища закладу вищої освіти, яке забезпечує мотивацію студентів до соціально відповідальної поведінки та професійного саморозвитку. Реалізація цієї умови передбачає використання потенціалу виховної роботи, студентського самоврядування, соціального проєктування, наставництва, партнерства з громадськими організаціями та роботодавцями. Важливе значення має створення атмосфери взаємної поваги, співпраці та соціальної активності, яка стимулює особистісне прийняття цінностей відповідальності та їх подальшу реалізацію у професійній діяльності. Отже, результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що ефективне формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти можливе за умови комплексної реалізації визначених педагогічних умов. Їх взаємодія забезпечує формування у здобувачів освіти системи соціально значущих знань, розвиток досвіду відповідальної діяльності, становлення ціннісних орієнтацій та готовності до соціально відповідальної професійної поведінки.

Обговорення

Отримані результати дослідження підтверджують висновки сучасних науковців щодо необхідності цілеспрямованого формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки. Водночас проведений аналіз дозволив конкретизувати педагогічні умови цього процесу та визначити їхню структуру відповідно до сучасних вимог вищої освіти. Дослідження В. Грищука (2012), О. Охріменка та Т. Іванової (2015) засвідчують, що соціальна відповідальність є інтегративною особистісною характеристикою, яка поєднує морально-ціннісні орієнтації, усвідомлення суспільних норм та готовність особистості відповідати за наслідки власних рішень. Аналогічної позиції дотримується О. Амоша (2011), який розглядає соціальну відповідальність як важливий чинник розвитку людського потенціалу та соціального прогресу. Отримані нами результати узгоджуються з цими підходами та дозволяють розглядати соціальну відповідальність майбутнього фахівця як складне особистісне утворення, що формується під впливом спеціально організованого освітнього середовища.

Особливу увагу в науковій літературі приділено ролі професійної підготовки у розвитку соціально відповідальної поведінки. Так, М. Вієвська (2015) та М. Pihovskyi (2018) наголошують, що соціальна відповідальність виступає необхідною передумовою ефективної професійної діяльності сучасного фахівця, оскільки визначає його здатність приймати рішення з урахуванням суспільних потреб та інтересів. Зазначена позиція підтверджує обґрунтованість визначеного нами змістово-діяльнісного складника педагогічних умов, який передбачає інтеграцію професійної підготовки із соціально значущою діяльністю студентів. Результати нашого дослідження також корелюють із висновками В. Поліщука (2020), який обґрунтовує системний підхід до формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців соціальної роботи. Науковець доводить, що розвиток відповідальності є результатом комплексного впливу освітнього середовища, професійної підготовки та особистісної активності здобувача освіти. Саме тому запропонований нами комплекс педагогічних умов розглядається не як сукупність окремих заходів, а як взаємопов'язана система педагогічних впливів, спрямованих на формування цінностей, знань, досвіду діяльності та рефлексивних умінь студентів. Важливими для інтерпретації отриманих результатів є положення педагогічної моделі формування соціальної відповідальності, запропонованої Р. Вайнолою та Сі Цзеченем (2021). Автори підкреслюють значення мотиваційного, когнітивного та діяльнісного компонентів у структурі соціальної відповідальності особистості. Наші результати фактично розвивають зазначений підхід, оскільки дозволяють конкретизувати відповідні педагогічні умови через мотиваційно-ціннісний, змістово-діяльнісний та організаційно-рефлексивний складники освітнього процесу. Окрему увагу сучасні дослідники приділяють впливу освітнього середовища закладу вищої освіти на формування соціальної відповідальності. Зокрема, L. Ilichuk (2022), V. Yatsenko (2023), O. Ptashchenko (2023), I. Miahkykh (2023), L. Verbovska та H. Bodnar (2024) розглядають соціальну відповідальність як одну з провідних характеристик сучасного університету. Науковці підкреслюють, що заклад вищої освіти виконує не лише освітню, а й соціалізаційну функцію, створюючи умови для розвитку громадянської активності, моральних цінностей та відповідальної поведінки студентів. Отримані нами результати підтверджують дану позицію та доводять, що ефективність формування соціальної відповідальності значною мірою залежить від характеру освітнього середовища, рівня взаємодії між учасниками освітнього процесу та можливостей студентів брати участь у соціально значущій діяльності. На особливу увагу заслуговують дослідження О. Онипченко, М. Білозерової та І. Онипченка (2024), а також О. Ляски і В. Голінея (2024), які акцентують увагу на необхідності залучення здобувачів освіти до соціального проєктування, волонтерської діяльності та вирішення реальних суспільних проблем. Вказані науковці доводять, що саме практичний досвід відповідальної діяльності забезпечує трансформацію теоретичних знань у стійкі поведінкові установки. Ці висновки повністю підтверджують наше припущення щодо доцільності інтеграції навчальної та соціально значущої діяльності як однієї з ключових педагогічних умов формування соціальної відповідальності. Водночас результати дослідження дозволяють уточнити окремі положення наявних наукових підходів. Якщо більшість авторів розглядає соціальну відповідальність переважно як особистісну або професійну характеристику майбутнього фахівця, то проведене дослідження дає підстави стверджувати, що її формування доцільно розглядати як результат цілеспрямованої взаємодії трьох взаємопов'язаних складників: мотиваційно-ціннісного, змістово-діяльнісного та організаційно-рефлексивного. Саме їх комплексна реалізація забезпечує стійкий розвиток соціально відповідальної поведінки здобувачів вищої освіти. Таким чином, результати дослідження не суперечать сучасним науковим підходам до проблеми соціальної відповідальності, а доповнюють їх шляхом конкретизації

педагогічних умов її формування у майбутніх фахівців. Це дозволяє розглядати запропонований комплекс педагогічних умов як теоретично обґрунтовану та практично доцільну основу для вдосконалення професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Висновки

Соціальна відповідальність є важливою інтегративною характеристикою майбутнього фахівця, яка поєднує систему цінностей, усвідомлення суспільних норм, готовність до відповідальної поведінки та здатність прогнозувати наслідки власних професійних рішень. Формування соціальної відповідальності в умовах закладу вищої освіти необхідно здійснювати цілеспрямовано та системно, оскільки стихійний характер цього процесу не забезпечує належного рівня її сформованості. Теоретично обґрунтовано та систематизовано педагогічні умови формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців. До них віднесено: формування у студентів системи знань про соціальну відповідальність як суспільно значущу та професійно важливу якість особистості; забезпечення інтеграції навчальної та соціально значущої діяльності; створення соціально орієнтованого освітнього середовища, яке стимулює розвиток ціннісних орієнтацій, громадянської активності та професійного саморозвитку. Результати експертного опитування підтвердили значущість визначених педагогічних умов та засвідчили провідну роль соціально значущої діяльності, ціннісно-мотиваційного впливу освітнього процесу й освітнього середовища у формуванні соціальної відповідальності здобувачів вищої освіти. Визначений комплекс педагогічних умов може слугувати методичною основою для вдосконалення професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. *Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою моделі формування соціальної відповідальності майбутніх фахівців та експериментальною перевіркою ефективності запропонованих педагогічних умов.*

Список використаних джерел

1. Амоша О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу. Держава і суспільство. 2011. С. 122–127. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011-1/doc/3/01.pdf (дата звернення: 25.06.2026).
2. Вайнола Р. Х., Сі Цзечень. Характеристика педагогічної моделі формування соціальної відповідальності. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Серія: Педагогіка. Соціальна робота.* 2021. Вип. 2(5). С. 189–198. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-20>
3. Вієвська М. Г. Соціальна відповідальність сучасного фахівця як підґрунтя його продуктивної професійної діяльності. *Наука і освіта.* 2015. № 9. С. 19–24.
4. Грищук В. К. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Львів : Львівський університет внутрішніх справ, 2012. 152 с.
5. Ляска О., Голіней В. Формування соціальної відповідальності здобувачів вищої освіти: стратегії, механізми, умови. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-26>.
6. Оніпченко О. І., Білозерова М. В., Оніпченко І. П. Формування соціальної відповідальності здобувачів освіти соціономічної сфери в процесі професійної підготовки. *Вісник науки та освіти.* 2024. № 10 (28). С. 1092–1104. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10\(28\)-1092-1104](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-1092-1104)
7. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність : навч. посіб. Київ : Національний технічний університет України «КПІ», 2015. 180 с.
8. Поліщук В. А. Формування соціальної відповідальності у майбутніх фахівців соціальної роботи: системний підхід. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2020. № 2 (9). С. 281–288.

9. Batchenko L. V., Shtuler I. Yu., Baula O. V. Social responsibility of inclusive education of higher education institutions in conditions of military conflict // *Journal of Strategic Economic Research*. 2023. No. 6. P. 8–16. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.6.1>
10. Ilichuk L. Modern university social responsibility: conceptual basis and development directions in the context of higher education quality assurance // *Mountain School of Ukrainian Carpaty*. 2022. No. 27. P. 22–27. DOI: <https://doi.org/10.15330/msuc.2022.27.22-27>.
11. Miahkykh I. Social responsibility in higher education: challenges and opportunities // *Management*. 2023. Vol. 37. No. 1. P. 65–72. DOI: <https://doi.org/10.30857/2415-3206.2023.1.11>.
12. Pihovskyi M. Social responsibility of a specialist in the social sphere as a significant factor in the effectiveness of his professional activity. *Social Work and Education*. 2018. Vol. 5, No. 4. P. 56–65. DOI: 10.25128/2520-6230.18.4.5.
13. Ptashchenko O. V. Peculiarities of social responsibility of higher education institutions in conditions of innovative changes // *Journal of Strategic Economic Research*. 2023. No. 4. P. 23–31. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.4.3>.
14. Verbovska L., Bodnar H. Social responsibility of higher education institutions in the context of harmonization of cooperation and sustainable development // *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*. 2024. No. 1(29). P. 97–106. DOI: [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1\(29\)-133-142](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1(29)-133-142).
15. Yatsenko V. V. Justification of the principles of conceptual foundations for social responsibility of higher education institutions in the educational services market // *Journal of Strategic Economic Research*. 2023. No. 4. P. 90–96. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.4.11>.

References

1. Amosha, O. (2011). Social responsibility in the context of human potential development. *Derzhava i suspilstvo*, 122–127. Retrieved from http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011-1/doc/3/01.pdf
2. Vainola, R. H., & Si, J. (2021). Characteristics of a pedagogical model for the formation of social responsibility. *Scientific Journal of Khortytsia National Academy. Series: Pedagogy. Social Work*, 2(5), 189–198. <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2021-5-20>
3. Vieievska, M. H. (2015). Social responsibility of a modern specialist as a basis of his productive professional activity. *Nauka i Osvita*, (9), 19–24.
4. Hryshchuk, V. K. (2012). *Social responsibility*. Lviv: Lviv University of Internal Affairs.
5. Lyaska, O., & Holinei, V. (2024). Formation of social responsibility of higher education students: strategies, mechanisms, conditions. <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-26>
6. Onypchenko, O. I., Bilozierova, M. V., & Onypchenko, I. P. (2024). Formation of social responsibility of students in socioeconomic fields in the process of professional training. *Visnyk nauky ta osvity*, (10(28)), 1092–1104. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10\(28\)-1092-1104](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-10(28)-1092-1104)
7. Okhrimenko, O. O., & Ivanova, T. V. (2015). *Social responsibility*. Kyiv: National Technical University of Ukraine “KPI”.
8. Polishchuk, V. A. (2020). Formation of social responsibility in future social work specialists: a systemic approach. *Social Work and Social Education*, 2(9), 281–288.
9. Batchenko, L. V., Shtuler, I. Yu., & Baula, O. V. (2023). Social responsibility of inclusive education of higher education institutions in conditions of military conflict. *Journal of Strategic Economic Research*, (6), 8–16. <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.6.1>

10. Iliichuk, L. (2022). Modern university social responsibility: conceptual basis and development directions in the context of higher education quality assurance. *Mountain School of Ukrainian Carpaty*, (27), 22–27. <https://doi.org/10.15330/msuc.2022.27.22-27>
11. Miahkykh, I. (2023). Social responsibility in higher education: challenges and opportunities. *Management*, 37(1), 65–72. <https://doi.org/10.30857/2415-3206.2023.1.11>
12. Pihovskyi, M. (2018). Social responsibility of a specialist in the social sphere as a significant factor in professional effectiveness. *Social Work and Education*, 5(4), 56–65. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.18.4.5>
13. Ptashchenko, O. V. (2023). Peculiarities of social responsibility of higher education institutions in conditions of innovative changes. *Journal of Strategic Economic Research*, (4), 23–31. <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.4.3>
14. Verbovska, L., & Bodnar, H. (2024). Social responsibility of higher education institutions in the context of harmonization of cooperation and sustainable development. *Scientific Bulletin of Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas*, 1(29), 97–106. [https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1\(29\)-133-142](https://doi.org/10.31471/2409-0948-2024-1(29)-133-142)
15. Yatsenko, V. V. (2023). Justification of principles of social responsibility of higher education institutions in the educational services market. *Journal of Strategic Economic Research*, (4), 90–96. <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2023.4.11>